

Насилни просветленија

Кон „Тешко ќе најдеш добар човек“ од Фланери О’Конор

Имав дваесет и една година кога среде едно мрзеливо лето ги читав редум расказите од „Нортоновата антологија на расказот“, па така стигнав до името Фланери О’Конор. Не знаев ништо за овој автор, за кого претпоставив дека е маж, оти името, со кое првпат се сретнав тогаш, од којзнае кои причини ми изгледаше како да е машко, а и бев свесна дека ретки се авторките канонизирани во книжевните антологии.

Првиот расказ што почнав да го читам беше „Тешко ќе најдеш добар човек“. Толку уживав во духовитоста, во сликовитиот приказ на ликовите, толку се сладев на живиот јазик од Американскиот Југ и толку ја засакав предотераната себична баба што кога се појавува Грешникот и Бејли го одведуваат во шумата да го убијат, не сакав да верувам дека тоа се случува. Се надевав дека авторот си поигрува со читателот и дека на крајот ќе има нов пресврт кој ќе ни покаже дека трагичниот, крвав крај е неистинит. Но тоа не се случи. Од лутина ја фрлив книгата и така полуотворена и стуткана лежеше под радијаторот три дена.

Три дена опсесивно мислев на расказот и физичката реакција што ми ја предизвика. Потоа ја зедев книгата и ги прочитав и другите два раскази од Фланери О’Конор, а потоа и цел нејзин опус. Оттогаш за мене Фланери О’Конор е една од најмоќните раскажувачи во историјата на американската книжевност. „Тешко ќе најдеш добар човек“, пак, за мене е еден од најбитните раскази во светската книжевност.

Две работи ме изненадија кај Фланери О’Конор: прво, дека е жена. Нејзиниот израз не му припаѓа традиционално на она што би се сметало како женско писмо; тој е полн со карактеристики кои општеството ги смета за машки, како употребата на хуморот и насилството. Хуморот кај Фланери О’Конор е ироничен, пародичен и гротескен, и служи како остра општествена критика. Не случајно во „Тешко ќе најдеш добар човек“ бабата од високо умува за тоа како старите времиња биле подобри, повторувајќи ги излитените фрази за тоа како порано луѓето биле фини и воспитани и светот бил подобар – а веднаш потоа покажува дека е расистка. Всушност, и самиот наслов на расказот е ироничен и си игра со клишеата што ги повторуваат бабата, Ред Семи и неговата сопруга.

Бабата, како и други ликови во расказите на О’Конор, е претставник од привилегираната бела класа на Американскиот Југ која ја губи својата финансиска и општествена моќ по укинувањето на ропството. По Втората светска војна оваа класа конечно ги потрошува последните имотни привилегии, со што им останува само чувството

дека се подобри од останатиот свет со обична крв – затоа бабата со носталгија зборува за изгубените плантажи и раскошните куќи од нејзината младост, и затоа на Грешникот му вели дека мора да е од добра фамилија, иако мисли дека не е.

Насилството, од друга страна, служи за да ги натера ликовите да доживеат просветлување. Како што и самата Фланери О’Конор кажува при едно обраќање за своите раскази, „насилството има чудна моќ да ги врати моите ликови во реалноста и да ги подготви за духовното. Толку се тврдоглави што ништо друго не врши работа.“ Оттаму, нејзините раскази речиси секогаш следат една иста матрица: гротескен, крут лик – често човек полн со предрасуди, често неверник – е изложен на насилство што го освестува и суштински го менува. Со други зборови, крутиот лик доживува епифанија.

Ова беше втората работа што ме изненади кај Фланери О’Конор: христијанската заднина на нејзините раскази. Имајќи го предвид целото насилство, изненадува фактот дека таа била посветена припадничка на католичката вера, па нејзините раскази може да се читаат и како критика на протестантизмот на Американскиот Југ, но и како библиски алегии. Така, во нејзините раскази често се појавува, да ја цитирам самата О’Конор „заскитан пророк“, каков што е самиот Грешник од „Тешко ќе најдеш добар човек“: човек кој ја има дарбата да ги менува луѓето, но скршнува од вистинскиот пат или, пак, не ја прифаќа таа дарба – слично како и други пророчки приказни, како таа за Мојсеј. Грешникот, преку насилството што го нанесува, успева сепак да ја просветли бабата. Пред самиот миг на смртта, бабата доживува епифанија, што се гледа во нејзините зборови „Па ти си бил мое чедо. Па и ти си бил мое дете!“ Оттаму и коментарот на Грешникот: „Можеше да биде добра жена, да имаше кој да ја убива на една минута“. Бабата е толку крута што само стравот пред смртта може да ја просветли.

Секоја реченица кај Фланери О’Конор е експлозивна и повеќезначна. Нејзиниот јазик живописно го отсликува говорот на Американскиот Југ – оттаму и предизвиците при преводот. Тоа е така бидејќи и покрај тоа што нејзините приказни се универзални, нивниот идиом е локален, типичен за Американскиот Југ – и токму тоа им ја дава нивната богата и неповторлива обоеност.

Румена Бужаровска